

Sigmund Freud

Vis și interpretare

Traducere și studiu introductiv de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX

Concepția grafică a colecției: Mădălina Pricop

Coperta I: Beth Conklin, *Atât de multe zăvoare* (detaliu)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FREUD, SIGMUND

Vis și interpretare / Sigmund Freud ; trad. și studiu
introdutiv de Lucian Pricop. - București : Cartex, 2017
ISBN 978-606-8023-85-4

I. Pricop, Lucian (trad. ; pref.)

159.9

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel/fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- P.P. 4, C.P. 184, București

Cuprins

Despre schibboleth sau calea regală spre inconștient
(studiu introductiv de Lucian Pricop) / 7
Notă asupra ediției / 15

Vis și interpretare / 17

Capitolul I / 19
Capitolul II / 22
Capitolul III / 31
Capitolul IV / 38
Capitolul V / 46
Capitolul VI / 51
Capitolul VII / 59
Capitolul VIII / 65
Capitolul IX / 69
Capitolul X / 72
Capitolul XI / 75
Capitolul XII / 80
Capitolul XIII / 85

I

Într-o vreme, pe care o putem numi preștiințifică, oamenilor nu le era greu să găsească explicații unui vis. Dacă și-l aminteau la trezire, îl considerau o manifestare fie binevoitoare, fie ostilă din partea unor ființe superioare, demonice sau divine.

Odată cu nașterea spiritului științific din științele naturii toată această mitologie plină de semnificații a fost transpusă în psihologie și, azi, sunt puțini oameni educați care să nu fie de acord că visul este produsul psihic al celui care doarme.

Totodată, după respingerea ipotezei mitologice, a devenit necesară explicarea visului. Condițiile apariției sale, relațiile sale cu viața mentală din starea de veghe, dependența lui de excitațiile venite din exterior să-l influențeze pe cel care doarme, numeroasele specificități ale conținutului său care-l deranjează pe omul treaz și incongruența dintre imaginile lui de reprezentare și afectele legate de ele, în sfârșit caracterul instabil al visului, felul cum gândirea în starea de veghe îl respinge ca un element străin, îl mutilează sau îl șterge din memorie – toate aceste probleme, care de secole cer rezolvări, n-au găsit până în ziua de azi vreuna satisfăcătoare.

Problema care ne interesează în primul rând, cea a semnificației visului, se prezintă sub două aspecte: în primul rând, se caută semnificația psihică a visului și locul lui în seria proceselor mentale; în al doilea rând, se vrea să se afle dacă visul este interpretabil și dacă fiecare conținut al visului are un „sens“, ca orice alt produs al psihicului.

Luând în considerație starea actuală a evaluării visului, există trei tendințe distincte.

Una dintre ele, care pare să fie un ecou târziu al epocii în care visului i se atribuia o origine supranaturală, își găsește expresie la unii filosofi. Pentru ei, producerea visului ar avea drept bază o stare specială a activității psihice. Aceasta ar fi un fel de înălțare a sufletului la o treaptă superioară. Așa judecă, spre exemplu, Schubert¹: „Prin vis, spiritul se eliberează de obstacolele naturii exterioare, sufletul scapă din lanțurile senzualității“. Fără a merge atât de departe, alți gânditori afirmă că visele sunt, în esență, exerciții psihice, că sunt manifestări ale forțelor psihice pe care starea de veghe le împiedică să se desfășoare liber (în fantasma onirică – Scherner², Volkelt³). Fapt este că în anumite domenii (cel al memoriei) majoritatea observatorilor atribuie vieții onirice o capacitate de funcționare superioară.

Autorii medici care scriu despre vis au, în general, un punct de vedere opus celei a filosofilor. Agenții visului sunt după ei exclusiv stimulii senzoriali și somatici, care fie ating visătorul din afară, fie devin întâmplător activi în organele sale interne. În acest caz, conținutul visului ar fi, de asemenea,

¹ Gotthilf Heinrich von Schubert (1780-1860), fizician și naturalist german, autor al *Die Symbolik des Traumes* [Simbolismul viselor], Kunz, Bamberg 1814, din care citează, de altfel, și Freud. (n.t.)

² Karl Albert Scherner (1825-1889), filosof și psiholog german, autor al lucrării *Das Leben des Traums* [Viața visului], Verlag von Heinrich Schindler, Berlin, 1861, în care susține că lucrarea visului-imaginație este artistică și non-utilitară iar materialul său este alcătuit din stimuli organici somatici care sunt ascunși în viața trează. (n.t.)

³ Johannes Immanuel Volkelt (1848-1930), filosof german, autor al unei cărți de analiză a semnificației viselor *Die Traumphantasie* [Fantezia visului], Meyer & Zeller, Stuttgart, 1875. Este frecvent citat de Freud în *Die Traumdeutung*. Volkelt considera că elementele visului sunt legate organic de corpurile care visează. (n.t.)

lipsit de sens și la fel de greu de interpretat precum notele scoase la întâmplare pe claviatură de către zece degete nepricepute în muzică. Definiția visului este de-a dreptul: „un proces somatic, inutil în toate cazurile, psihologic în multe cazuri“ (Binz¹). Toate semnele caracteristice ale vieții onirice se explică atunci prin activitatea incoerentă a anumitor grupe de celule care rămân în stare de veghe în creier, sub imperiul acestor stimuli fiziologici, în timp ce restul organismului este cufundat în somn.

Sentimentul popular, prea puțin influențat de această judecată a științei și puțin riguros cu privire la originile profunde ale visului, rămâne în vechea sa credință. Pentru el, visul are un sens și acest sens ascunde o previziune. Pentru a o elibera din conținutul visului, care este adeseori mult prea confuz și misterios, este necesar să se aplice anumite procedee de interpretare, iar aceste procedee constau, în general, în înlocuirea conținutului visului, așa cum a rămas el în memorie, printr-un alt conținut. Transpunerea se poate face în amănunt, cu ajutorul unui cod stabilit care nu trebuie să varieze. Se poate, de asemenea, înlocui dintr-odată obiectul esențial al visului printr-un alt obiect față de care primul n-ar fi decât simbolul.

Oamenii serioși zâmbesc la aceste copilării: „Visele sunt baloane de săpun“.

¹ Karl Binz (1832-1913), fizician și farmacist german, cunoscut în special pentru investigațiile asupra proprietăților chininei. (n.t.)

II

Am fost cu adevărat surprins când, într-o zi, am descoperit că mai corectă este concepția profană despre vis – stăpânită încă pe jumătate de superstiție – decât cea medicală! În ceea ce privește visul, am ajuns la concluzii noi, aplicând o nouă metodă de investigație psihologică, aceeași care mi-a adus mari servicii în tratamentul fobiilor, a ideilor compulsive, delirante și a altor maladii asemănătoare și care a fost adoptată sub numele de „psihanaliză” de către o întreagă școală de cercetare. Numeroși cercetători medicali au observat felurite analogii între vis și unele tulburări psihice, analogii care se constată în starea de veghe. Așadar, ni s-a părut interesant să aplicăm pentru elucidarea visului aceeași metodă de investigație care și-a dovedit virtuțile în cazul structurilor psihopatice. Ideile anxioase și obsesiile sunt la fel de străine unei conștiințe normale cum sunt și visele față de conștiința trează. Originea lor, ca și cea a visului, este la fel de necunoscută conștiinței. Dacă s-a apreciat drept interesant, din punct de vedere practic, studiul nașterii și dezvoltării acestor imagini psihopatice, aceasta s-a datorat faptului că a fost demonstrat experimental că este suficientă descoperirea căilor inconștiente prin care ideile patologice ale unui individ sunt legate de restul conținutului psihic pentru ca simptomul nevrotic să fie rezolvat și ca ideea patologică să fie stăpânită. Psihoterapiei i se datorează, deci, procedeul de care m-am servit pentru interpretarea viselor.

Această metodă este ușor de descris, dar aplicarea sa necesită instruire și exercițiu. Să presupunem că avem de-a face cu un bolnav cu o reprezentare de angoasă. Îi vom cere să-și fixeze atenția asupra angoasei, dar nu cum a făcut-o în alte rânduri, reflectând la ea, ci pentru a-și lămuri tot și pentru a-i comunica medicului, fără rezervă, ce îi vine în minte legat de ea. Adeseori, bolnavul începe prin a susține că este incapabil să sesizeze ceva, dar îl vom contrazice, spunându-i ferm că este imposibilă absența conținutului de reprezentări. Și, de fapt, se va ajunge curând să se producă o mulțime de idei și de asociații de idei spontane; dar ele vor fi, cu regularitate, precedate de o apreciere a pacientului prin care le va declara absurde sau futele, ori va pretinde că i-au venit în minte din întâmplare, fără să fie legate prin ceva de tema dată. Remarcăm atunci că tocmai această convingere este cea care l-a împiedicat să-și comunice ideile sau chiar să le conștientizeze. Dacă poate fi convins că, renunțând la critică, să continue pur și simplu să enunțe toate asociațiile, pe care un efort susținut al atenției le face să-i vină în minte, se obține un material psihic care se află în legătură directă cu ideea patologică inițială și permite descoperirea asociațiilor existente între această idee și alte idei, prin care medicul va ajunge prin a înlocui ideea patologică cu o idee nouă, care se inserează într-un mod comprehensibil în contextul mental.

Nu avem suficient spațiu aici pentru a examina pe larg premisele pe care se bazează acest experiment, nici concluziile care se desprind din faptul că reușita sa este sigură. Este suficient să spunem că, fixându-ne atenția asupra asociațiilor *involuntare*, asupra celor *care tulbură reflecția noastră*, asupra celor pe care critica le înlătură ca fiind lipsite de valoare, obținem, alături de ideea patologică, un material

care ne va permite s-o eliminăm. Dacă practicăm metoda pe noi înșine, cel mai bun mijloc de a susține experiența este acela de a consemna imediat ideile spontane, pe măsură ce se prezintă, ideile a căror apariție este ininteligibilă.

Aș vrea acum să arăt rezultatul la care se poate ajunge aplicând această metodă asupra visului. În principiu, orice exemplu de vis s-ar putea preta la demonstrația mea, dar prefer, din anumite motive, să aleg un vis propriu, care este scurt, ceea ce ne permite să-l folosim. Poate că visul din noaptea trecută va satisface aceste cerințe. Conținutul acestui vis, fixat imediat după trezire, sună astfel:

„O reuniune, masă sau *table d'hôte*¹... Se servește piure de spanac. Doamna E.L. stă lângă mine, este întoarsă în întregime spre mine și își pune familiar mâna pe genunchiul meu. Fac un gest prin care îi îndepărtez mâna. Atunci, ea îmi spune: «Dar ați avut întotdeauna ochi atât de frumoși». Și eu văd atunci neclar ceva care seamănă cu un desen reprezentând doi ochi sau conturul unor lentilele de ochelari...”

Acesta este visul, sau cel puțin ceea ce am putut să-mi amintesc din el. Îl găsesc obscur, absurd și aproape surprinzător. Doamna E.L. este o persoană cu care nu prea am avut relații de prietenie și cu care, după câte îmi amintesc, n-am dorit să am altfel de relații. Este multă vreme de când n-am mai văzut-o și nu cred să fi auzit vorbindu-se de ea recent. Procesul oniric nu a avut drept componentă vreun afect.

Cu cât reflectez mai mult asupra lui, cu atât îl aduc mai aproape de înțelegerea mea.

Trebuie să procedez acum la examenul meu introspectiv și să notez, fără premeditare, dar și necritic, ideile care rezultă

când mă observ pe mine însumi. Dar îmi dau seama destul de repede că această muncă este mult mai utilă dacă descompun mai întâi visul în elementele sale și dacă grupez, în jurul acestor fragmente izolate, ideile care se leagă între ele.

Reuniune, masă sau *table d'hôte*. Îmi amintesc mai întâi incidentul mărunț cu care s-a încheiat seara din ajun. Pe când plecam de la o mică reuniune în tovărășia unui prieten, acesta s-a oferit să ia o trăsură și să mă conducă acasă. «Prefer o trăsură cu aparat de taxat. Asta își ocupă mintea și te ajută să te detașezi...» După ce am urcat în trăsură, vizitiul a pus în funcțiune aparatul în așa fel încât să se poată vedea suma taxată, 60 helleri. Am continuat gluma: «Abia ne-am așezat și iată-ne îndatorați. Taximetrul este precum *table d'hôte*, simți că devii avar și egoist, obligat fiind să te gândești la suma care crește. Ai senzația că crește prea repede și ți-e teamă că n-o să-ți ajungă banii, așa cum am întotdeauna această preocupare puțin comică de a nu lăsa prețul consumației să se stabilească în detrimentul meu în cazul unei *table d'hôte*.» Fără vreo legătură, citez două versuri ale lui Goethe:

«Voi ne dați viață,

Voi ne lăsați ca, săraci, să contractăm o datorie...»¹

O a doua idee asociată *table d'hôte*: cu câteva săptămâni în urmă, aflându-mă la masă într-un restaurant din Tyrol, am avut o discuție cu soția mea care nu a fost suficient de rezervată față de câteva persoane din vecinătatea noastră, cu care nu doream să avem vreun contact. Am rugat-o să nu le dea atenție acelor străini și să se ocupe de mine. Aici îmi pare că,

¹ Sunt versuri preluate din Goethe, *Wilhelm Meister*. În original: „Ihr führt ins Leben uns hinein, / Ihr laßt den Armen schuldig werden.“ Goethe juca aici o semnificație dublă, prin polisemia cuvintelor *Arme* și *schuldig*: *Arme* înseamnă *omul sărman* și *săracul*; *sculdig* înseamnă *vinovat* și *dator*. (n.t.)

¹ Menu cu preț fix. (n.t.)

într-un fel sau altul, mă simțisem nedreptățit. Ceea ce mă frapază acum, de asemenea, este contrastul dintre atitudinea soției mele la acea masă și cel al doamnei E.L. care se întorsese complet spre mine.

Încă o observație: acest detaliu din visul meu este reproducerea unei scene care a avut loc între soția mea și mine pe vremea când îi făceam curte. Ea mă mângâiasse pe sub masă, ca răspuns la o scrisoare în care o ceream în căsătorie. Numai că, în vis, E.L., care este o persoană străină, o înlocuiește pe soția mea.

Doamna E.L. este fiica unui om căruia i-am datorat cândva bani. Aici descopăr o relație nebănuită între segmentele conținutului oniric meu și ideile care-mi vin. Dacă urmărești lanțul asociațiilor care pornește de la unul dintre elementele visului, te găsești readus la un alt element al lui. Altfel spus, există între ideile stimulate de vis legături care nu sunt vizibile în visul ca atare.

Când o persoană pare să conteze pe serviciile alteia, fără să-și dea ea însăși cea mai mică osteneală, cum i se reproșează? I se spune: «Credeți că ochii dumneavoastră frumoși ne-au adus aici?» Astfel încât, cuvintele pronunțate în visul meu de doamna E.L.: «Dar ați avut întotdeauna ochi atât de frumoși», nu înseamnă decât: «Ceea ce s-a făcut, s-a făcut din dragoste pentru dumneavoastră; ați avut întotdeauna totul gratuit». Bineînțeles că este adevărat contrariul. Tot binele pe care mi l-au făcut alții a trebuit plătit scump. Iată de ce cursa gratuită cu trăsura, ieri seara, cu prietenul meu, m-a impresionat, fiind o împrejurare de excepție.

Pe de altă parte, celuilalt prieten, la care am fost ieri seară la cină, i-am fost adesea îndatorat. Într-o altă zi, am ratat o ocazie de a mă achita față de el. Are de la mine un singur

cadou, o cupă antică cu ochi pictați pe ea, o așa-zisă *occhiale*¹ care să-l apere de *malocchio*². Prietenul despre care vorbesc este de altfel medic de ochi. Ieri seară i-am cerut câteva amănunte despre o pacientă pe care i-o trimisese la cabinetul său oftalmologic pentru o problemă de ochelari.

Remarcăm că aproape toate elementele visului meu sunt aduse în noul context. Rămâne să ne întrebăm de ce s-a servit la masă piure de spanac. Ei bine, piureul evocă o altă scenă, care s-a petrecut într-o altă zi la mine acasă, când un copil – acela chiar poate fi lăudat pentru ochii lui frumoși – a refuzat să mănânce piure de spanac. Și eu, în copilărie, mă purtam la fel: aveam oroare de această legumă și doar mai târziu mi s-au schimbat gusturile și a devenit o mâncare favorită. Astfel încât, menționarea acestui fel de mâncare face legătura între imaginea băiețelului și cea a copilăriei mele. «Consideră-te fericit că ai piure de spanac, spunea mama, care dezaproba aceste maniere; mulți copii ar fi foarte mulțumiți să fie în locul tău.» Asta mă duce cu gândul la datoriile părinților față de copiii lor. Cuvintele lui Goethe:

„Voi ne dați viață,

Voi ne lăsați ca, săraci, să contractăm datorii...“, dobândesc în acest context un sens nou.

Să ne oprim și să aruncăm o privire asupra rezultatelor analizei acestui vis la care am ajuns până aici. Am început prin a izola toate detaliile, rupând astfel legătura care le alătură unul de altul. Apoi, pornind de la fiecare din aceste detalii, am urmărit asociațiile de idei pe care mi le trezea. Am obținut, prin acest mijloc, un ansamblu de gânduri și

¹ Privire (în italiană). (n.t.)

² Deochi (în italiană) (n.t.)

reminiscente, printre care am recunoscut un număr considerabil de elemente esențiale ale vieții mele psihice.

Materialul adus astfel la lumină, prin analiza visului, se află în relații strânse cu conținutul visului. Dar un simplu examen al conținutului visului nu mi l-ar fi descoperit. Visul a fost fără afect, fără corelație și neinteligibil. În ideile pe care eu le desfășor în spatele său se simte, dimpotrivă, o afectivitate intensă și bine motivată. Aceste idei se înlănțuie într-o logică perfectă și, în aceste asociații, imaginile care au cea mai mare importanță se reproduc mai frecvent decât altele. În conținutul visului pe care l-am propus ca exemplu, unele dintre aceste idei esențiale nu sunt reprezentate: opoziția dintre *egoist* și *neegoist*, elementele *a fi dator* și *a primi gratuit*. În această țesătură de gânduri, care mi s-a relevat prin analiză, aș putea, strângând mai tare firele, să arăt că ele converg toate către același nod. Dar, alături de interesele științei, există interese personale care-mi interzic formal să fac publice astfel de lucruri. Aș risca să trădez prea multe elemente care ar fi de dorit să rămână taina mea, după ce pe calea spre această rezolvare mi-am lămurit lucruri variate, dar pe care nu-mi place nici mie să mi le mărturisesc. De ce n-am ales un vis pe care să-l analizez fără rezerve, de o manieră în care cititorul să pătrundă mai bine sensul și legătura dintre ideile oferite? Deoarece orice vis pe care aș fi putut să-l aleg s-ar reduce în cele din urmă la aceleași elemente dificil de comunicat și m-ar sili la aceeași discreție. Dificultatea nu ar fi fost mai mică dacă aș fi supus analizei visul unei persoane străine. Ar trebui, cel puțin, ca aceasta să se facă în astfel de circumstanțe încât să pot ridica toate vălurile fără a aduce prejudicii celui care mi-ar fi destăinuit visul său.

Pot de acum să concep visul ca un substitut al oricărui conținut sentimental și intelectual al asociațiilor de idei la care analiza m-a făcut să ajung. Nu știu încă prin ce proces aceste idei au dat naștere visului, dar pot să afirm deja că este o greșeală să nu se vadă în acesta decât un fenomen material fără importanță pentru psihologie și care nu are altă cauză decât activitatea persistentă a unor grupuri de celule în timpul somnului.

Conținutul visului este mult mai scurt decât tot acest ansamblu de idei al căror substitut pare să fie. În al doilea rând, analiza ne arată că ceea ce a provocat visul este o întâmplare insignifiantă din seara precedentă.

Bineînțeles, eu n-aș vrea să trag concluzii generale din analiza unui singur vis. Dar, când experiența îmi va arăta că primul vis avut, imediat ce-l supun analizei de mai sus, îmi dă înlănțuiri de idei asemănătoare, că aceste idei nu numai că sunt judicios legate între ele, ci chiar reproduc parțial elementele visului, poate că atunci voi putea să afirm că asociațiile de idei observate prima oară nu sunt un efect pur al întâmplării. Și voi gândi că sunt îndreptățit să stabilesc terminologia noii mele lucrări.

Visul, așa cum îmi este prezent în memorie, îl opun materialului aferent oferit de analiză. Pe primul îl numesc *conținutul manifest al visului*. Pe cel de-al doilea îl numesc, fără vreo altă distincție, *conținutul latent al visului*.

Stau atunci în fața a două noi probleme, neformulate până acum:

1. Prin ce proces psihic conținutul latent al visului, care a preschimbat conținutul latent al visului în cel manifest, îmi este cunoscut din memoria mea?